

RADYO VE TELEVİZYONDA PROGRAM YAPIMI

PROGRAM TASARIM AŞAMASI-	3
Format-.....	3
TV Programı Altyapısı-	4
PROGRAM YAPIM HAZIRLIKLARI-	9
TV Programı Yapım Ekibi Oluşturulması-	9
Program Yapım Özellikleri-.....	10
PROGRAM METİNLERİ VE ÖZELLİKLERİ-	12
Televizyon Dili-.....	12
Metin Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler-	13
Televizyon Metinleri-	14
STÜDYO DEKORU-	15
Renk Kompozisyonu Kuralları-.....	16

Dekor Türleri-	18
Dekor Yapımında Kullanılan Malzeme ve Teknikler-	21
Dekor Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler-	23
Dekorda Program Türünün Önemi-	26
Dekor Yapım Süreci-	27
Stüdyoda Düzenleme-	31
SES SİSTEMİ KURULUMU-	32
Mikrofonlar-	37
İŞIK SİSTEMİ KURULUMU-	41
Aydınlatma Uygulamaları-	49

PROGRAM TASARIM AŞAMASI

Format

Format, programın yapısını ve biçimini, yapım yaklaşımını anlatan bir kavramdır. Örnek bir yapısı vardır. Pek çok televizyon programı, uluslararası pazarda format olarak satılmakta, yapılan anlaşmalar çerçevesinde, satın alan ülkelerin toplumsal, kültürel yapılarına göre uyarlamalarına izin verilmektedir. Ülkemizde özellikle son yıllarda yapılan yarışma programları, sitcom (situation comedy) denilen dizi türleri (Dadı, Tatlı Hayat bu tarz dizilerin ilk örneklerindedir) yabancı formatlı program türleridir.

TV Programı Altyapısı

Programın içeriği, yaklaşımı vb. tüm dűřüncelerin geliştirilip planlandığı bu aşama, kayıt veya yayın tarihinden günler, haftalar, hatta aylar öncesinden başlar. Bu aşamada yapımcı ve yönetmenin yönlendirmeleri ve denetimlerinde metin yazarı/senarist, teknik yönetmen, ses ve aydınlatma sorumluları, dekoratör gibi yapım takımının başlıca elemanlarıyla ve her birinin görev alanına giren konularda tartışılarak ayrıntılı planlar yapılır.

Bir program yapımı, programın tür ve biçimine göre değişmekle birlikte, çoğu **kez** günler, haftalar, kimi zaman aylar süren bir süreçtir ve yapılan işlerin farklılaştığı şu aşamalarda gerçekleştirilir:

- Program Fikri
- Program Önerisi
- Bütçe
- Konu Araştırması

Program Fikri

Yapım sürecinde ilk aşama, program konusunun belirlenmesidir. Bu aşama bazen bir sorun şeklinde de ortaya çıkabilir. Çünkü programın konusu, içinde bulunulan koşullar, toplumsal eğilimler, gündem, yıldönümleri ya da izleyicinin beklentileriyle paralellik göstermelidir. Bütün televizyon kanallarının **daha çok** ticari kaygılarla yayın yaptığı düşünülduğünde de, program konusunun, çok fazla izleyicinin ilgisini çeken, dolayısıyla televizyon kurumuna fazla getiri sağlayan bir konu olması gerektiği sonucu ortaya çıkar.

Ön Araştırma: Bulunan bir fikrin bir program fikrine dönüşebilmesi için öncelikle ön araştırma gereklidir. Bu ön araştırmanın dayanak noktaları, büyük ölçüde, programcının görgü ve deneyimleri ile yargılama niteliklerinden kaynaklanır. Ayrıca düşüncenin programa dönüşebilmesi için yapımcının ilk düşünmesi gereken konu; konuyla ilgili gösterilebilecek nelerin bulunduğu, bunların nasıl gösterilebileceği sorusudur. Çünkü televizyon görsel bir medyadır. Ana malzemesi görüntüdür.

Program Önerisi

Program önerisinin biçimi ve öneriyi onaylayacak merciler, her ülkede değişiklik gösterebilir. Kamu yayıncılığında onaylamada yetkili kişiler **daha çok** olmasına karşın, özel televizyonlarda onaylamanın seçimi ve yetkili kişileri farklıdır. Türkiye’de kamu yayıncılığı yapan TRT’nin program önerileri yapımcı tarafından yapıldıktan sonra, bağlı bulunduğu bölüm müdürlüğüne onaylatılır. Daha sonra, sırasıyla televizyon müdürlüğü, televizyon dairesi başkanlığı ve son olarak da genel müdürlüğe gider. Bu arada, **en üst** makama çıkana kadar, çeşitli değişiklikler yapılmak üzere geri gönderilebilir; düzeltildikten sonra yeniden onaya sunulur. Son aşamada düzeltildiği hâliyle yapılmasına karar verilirse, yapımcıya bildirilerek yapım sürecine geçilir.

Bütçe

Bir programın yapımcının kafasındaki fikir olmaktan, ekranda izleyiciye sunulan bir program hâline dönüşebilmesi için para harcanarak bir üretim sürecinden geçmesi gereklidir. Yapım ekibi üyelerinin emeklerinin karşılanmasından, teknik gereçler ve dekor ya da mekân için yapılacak harcamalara, en küçük aksesuardan, yiyecek içecek giderlerine, öngörülmeyen giderlere dek tüm harcamaların önceden belirlenmesi zorunludur. Bütçenin büyüklüğü, program önerisinin kabul edilip edilmemesini belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Birçok önerinin, sırf bütçesi çok yüksek diye, çöpe atıldığı karşılaşılan bir durumdur. Ancak, sırf maliyeti düşük göstermek pahasına, kalitesiz bir programı önermek de doğru değildir.

Çoğu programın bütçesi iki ana maliyet kalemine ayrılır:

Yaratıcılıkla ilgili maliyetler: Yapımcı, yönetmen, yazar ve oyuncular

Teknikle ilgili maliyetler: Yapım harcamaları (Personel ve teknik donanım)

Konu Araştırması

Bir programın önerisi kabul edildikten ve bütçesi de onaylandıktan sonra artık konu araştırmasına geçilir. Televizyon programcılığında araştırma kelimesi, bilim dallarından farklı bir anlam içerir. Bu araştırma sonucunda, insanlığa tamamen yeni bir şey sunma amacı yoktur. Kuşkusuz her programcı yeni fikirler, yeni malzemeler, yeni sanatçılar, yeni senaryolar vb. peşinde koşmak zorundadır. Yine de araştırmanın buradaki anlamı, sınırlı bir süre içinde ve belirli bir konu, kişi ya da olay hakkında, mümkün olan **en çok** bilgiyi elde edebilmek anlamına gelir.

PROGRAM YAPIM HAZIRLIKLARI

TV Programı Yapım Ekibi Oluşturulması

Yukarıda belirttiğimiz özel durumları bir kenara bırakırsak, bir TV ekibini oluşturan kişileri iki ana grupta toplamak mümkündür:

1- Yaratıcı Ekip: Yapımcı, yapım yardımcıları, yönetmen, yönetmen yardımcıları, prodüksiyon amiri, metin yazarı, senarist gibi, programın içeriği ve bunun geliştirilmesiyle ilgili yapım elemanları.

2- Teknik Ekip: Teknik yönetmen, resim seçici, ses teknisyeni, aydınlatma yönetmeni, sanat yönetmeni, dekor tasarımcısı, stüdyo şefi, kameraman, kurgucu, resim kontrol teknisyeni, VTR operatörü, stüdyo şefi gibi birinci derecede araç gerecin işletilmesi ve kullanılmasından sorumlu teknik görevliler.

Program Yapım Özellikleri

Program yapım özellikleri, önceki modüllerimizde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Burada, yapım öncesi yapılan çalışmaların bir parçası olarak yapım özelliklerinin ne olduğu hatırlatılıp, program için hangisinin tercih edileceğine karar verilmesi amacıyla ele alınmaktadır. Bir yapımcı düşündüğü program için bu yapım türlerinden birini seçer.

Canlı Yapım

Video Bant Yapımlar

Haber programları, spor karşılaşmaları ve özel canlı yayınlar hariç çoğu yapım video bant kaydı olarak gerçekleştirilir. Bu yöntem kayıt sırasında durarak tekrar etmeye (banda canlı kayıt hariç) ya da kurguda düzeltmeler yapmaya olanak tanır. Çok yaygın kullanımı olan video bantlar yapımcıya ve yönetmene dört kayıt yaklaşımı sunar.

- ⦿ Banda canlı kayıt
- ⦿ Parça parça kayıt
- ⦿ Tek kamera/tek video kayıt cihazı (VTR)
- ⦿ Çok kamera/çok video kayıt cihazı (VTR)

Film Yapımları

Dramalar, prime time şov programları ve ulusal çaptaki reklamlar dışında, çok az sayıdaki yapım film üzerine kaydedilmektedir. Modern videobant donanımları, giderek artan yapım hızı sunmakta ve maliyetleri de bu ölçekte düşürmektedir.

Yukarıda yer alan ve kısaca değindiğimiz yapım özellikleri içinden, programın yapısına uygun olanı seçilir. Programın yapım biçimi program önerilirken öneri formunda da belirtilir.

Çekim Mekânları

Çekim mekânları; stüdyo ya da dış çekim (aktüel çekim) olarak ikiye ayrılır.

Çekim ve Yayın İzinlerinin Alınması

Çekim ve Kurgu Donanımlarının Hazırlanması

Satın Alma ve Kiralamaların Yapılması

Kurum İçi Mekânların ve Donanımların Kullanılması için Yazışmaların Yapılması

Yapım Klasörünün Hazırlanması

PROGRAM METİNLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Televizyon Dili

Televizyon programlarının temelinde, metin vardır. Program metni, bir programın çekilmesine temel olan yazılı metindir. Program yapımının ilk aşamalarından biridir. Bu bakımdan da programın biçiminin, karakterinin, mesajlarının ortaya konduğu aşamadır.

Metin Yazımında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Televizyon metni yazımı, konuyla bağlantılı olarak ve belli ögeler sonucu değiştiği için kesin kurallara bağlanamamaktadır. Programın türüne göre metnin içeriği ve kullanılan yöntemler farklılık gösterir. Ama yine de metin yazımında bazı genel yaklaşımlardan söz edilebilir.

Televizyon Metinleri

Herhangi bir programın üretim süreci, fikir olarak belirmesiyle başlayıp, metin olarak geliştirilmesi ve televizyonun anlatım özelliklerinden yararlanılarak görüntü ve ses olarak bir televizyon programı oluşturulması ile tamamlanır.

STÜDYO DEKORU

Dekorun başlıca unsurları şunlardır:

- ◉ Üslup
- ◉ Görüntü düzenlemesi
- ◉ Biçim ve kullanılan malzeme
- ◉ Ton farklılıkları
- ◉ Renk

Renk Kompozisyonu Kuralları

Yukarıdaki metinde renklerle ilgili verdiğimiz bilgilerden sonra şimdi de renklerin bir arada kullanımı, birbirini etkilemesi ve renk kullanımında dikkat edilmesi gereken kurallar nelerdir, gelin bunları inceleyelim:

- ⦿ Renkler karıştığında birbirlerini etkiler.
- ⦿ Her renk, kendi çevresine dayanır. Bir renk diğer bir rengin arasında önemlidir. Örneğin kırmızı rengin siyahla kullanımı bu renklerin yoğun kullanıldığı Carmen operasını ve tangoyu hatırlatırken; aynı rengin beyazla kullanımı Türk bayrağını hatırlatır.
- ⦿ Rengin yoğunluğu ile kullanılma oranı, ters orantılıdır.
- ⦿ Aynı tonlar içinde kullanılan, farklı bir renk etkileyicidir, öne çıkar.
- ⦿ Televizyonda renk, duygulandırabilir.
- ⦿ Renk kişilik kazandırır.
- ⦿ Renk seçimi izleyiciye açık açık anlatılmamalıdır. Renk dramatolojisi perde arkasında kalmalıdır.

- Herhangi bir programda kullanılacak renk, o yörenin kendi renk kavramlarıyla bağlantılı olmalıdır.
- Renk, programın genel mesajını destekler ya da tahrip eder.
- Prensipte olarak renkleri, abartmadan kullanmak gerekir.
- Çok renk kullanarak dikkat dağıtılmamalıdır.
- Televizyon çok hareketli ve hızlı olduğu için renkler gerçek olmaktan ziyade, inandırıcı olmalıdır.
- Zamanın durduğu ve akmadığı duygusu verilmek istendiğinde monoton renkler kullanılmalıdır. Yani bir rengin değerleri ve tonlarına yer verilmelidir. Aynı sıkıntı ve bunalımı, birçok rengi uzun süre kullandığımız zaman da verebiliriz.
- Renkli çekimlerde kamera hareketleri kısıtlı ve dikkatli olmalıdır.

Dekor Türleri

Kutu Dekor

Geleneksel kutu dekorlar bir odanın tümüyle kurulduğu ancak bir duvarın, alıcıların ve boom mikrofonun çalışabilmesi için kaldırıldığı dekor türüdür. Ancak tiyatrodan miras kalan bu dekor düzeni televizyon için her zaman uygun olmayabilir. Özellikle bant kayıt tekniğinin gelişmesi ve sonradan montaj yapmak üzere durarak, parça parça kayıt yapma olanağının doğması sonucunda kamera çalışması daha hareketli ve akıcı duruma gelmiştir.

Açık Dekor

Kutu dekorun aksine, dekorun duvarlarla çevrili olmadığı bir dekor türüdür. Böylece, bir gösteride o anda gerekli olmayan birtakım duvarlar ve eşyayı kullanmamakla hem kamera hareketleri kısıtlanmamış hem de belirli bir masraf ve emekten kaçınılmış olur.

Sembolik Dekor

Kimi zaman dekordan tümüyle vazgeçip gösterinin boş bir stüdyoda kurulmuş sembolik dekor parçacıkları içinde geçmesi düşünülebilir. Bu durumda, geleneksel dekor kullanılan yapımlardakine kıyasla, yönetim konusunda ortaya konulan kurallara daha titizlikle uyulması gerekir. Çünkü izleyicinin gösteriyi anlamasına yardımcı olan önemli etkenlerden biri olan dekor, ortadan kalkmış durumdadır. Bu nedenle özellikle belirgin ve kolay anlaşılır görüntüler ve çekimlerle bir program yapılmalıdır.

Dekor Yapımında Kullanılan Malzeme ve Teknikler

Dekor Yapımında Kullanılan Malzemeler

Televizyon stüdyosunda genel fonu oluşturmada en yaygın biçimde kullanılan yöntem kanvas, kadife gibi dikişsiz bir görüntü verebilecek malzemedен yapılan ve stüdyo duvarını "U" biçiminde, raylardan sarkıtılmak suretiyle bir baştan diğerine kaplayan bir fon perdesidir. Sema perdesi (cyclorama) adı verilen bu perde sayesinde, küçük boyutlu stüdyolarda bile çok büyük derinlik etkisi elde edilebilir, renkli ışıklar kullanılarak çok değişik fon efektleri sağlanabilir. Önünde kullanılacak farklı cisimlerle, üstüne yansıtılacak değişik görüntü, yazı vb. uygulamalarla birbirinden farklı görsel zenginlikler yaratılabilir.

Dekor Yapım Teknikleri

Arka ve ön projeksiyon kullanma tekniğiyle, stüdyoya yerleştirilmiş büyük bir perdeye arkadan hareketli film ya da hareketsiz fotoğraf yansıtılabilir. Bu suretle dekora katkıda bulunmak ve çok değişik dip görüntüleri elde etmek mümkündür. Perde ve projektör arasında bulunması gerekli uzaklık nedeniyle bu düzen, stüdyoda büyük yer kaplar. Çekim sırasında yer değiştirme olanağı da yoktur. Projeksiyonla yansıtılmış bir dip görüntüsü önünde yapılacak çekimlerde, kameranın perdeye mümkün olduğunca dik durmasına dikkat edilmelidir. Aksi durumda dip görüntüsünün biçimi bozulacağı gibi, projeksiyondan kameraya ulaşan ışık gücü zayıflayacak ve dip görüntüsü bulanık bir yüzey olarak görünecektir. Dip görüntüsü olarak projeksiyon kullanılan dekorlarda aydınlatma büyük ölçüde projeksiyonun ışık gücüne bağlıdır. Projeksiyon perdesi kullanılan çekimlerde, dip görüntüsü önünde ileri veya geri kaydırmalar yapılmamalıdır. Çünkü kamera hareket ettiği zaman öndeki cisimler, dip görüntüsünün değişmeyen perspektifi ile uyumsuz olarak büyüyüp küçüleceklerdir.

Dekor Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Dekorların konumlarıyla ilgili aşağıdaki noktalara dikkat etmekte yarar vardır:

- Bir setten diğerine kamera hareketi en az düzeyde olmalıdır.
- İstendiğinde setler arasında görüntü bağlantısı kurulabilecek biçimde olmalıdır. Örneğin sunucu ile haber spikeri ya da sunucudan arka plandaki bir tartışma grubuna geçilirken bunlar aynı plan içinde görülebilmelidir.
- Tüm dekorlar hafif malzemedен yapılmalı, kolaylıkla değiştirilebilecek bir esneklik sağlanmalıdır. Sınırlı yer ve zaman ayrılabilen küçük stüdyolarda bu konu oldukça önemlidir.
- Genel çekimlerin ve boy çekimlerinin derinliği olmalıdır. Aynı konumda güzel yakın çekimler de alınabilmelidir. Geniş çekimler mekân belirler, coğrafiktir. Televizyonda gerçek etkinlik ise daha yakın çekimlerle elde edilecektir. Yakın 3'lü, 2'li çekimler, omuz çekim ve yakın çekimler gibi...

- ⦿ Dekor; gereğinden büyük yapılmamalı, oyuncular ve eşya birbirinden çok uzağa yerleştirilmemelidir.
- ⦿ Karmaşık dekorlarda ayrıntılar ya kaybolacak ya da ufak televizyon ekranında gereğinden çok yer kaplayacaktır. Televizyonda en etkili görüntüler, en yalın görüntülerdir.
- ⦿ Dekorun tiyatro dekoru gibi olmasından ve kişilerin yerleştirilişinin tiyatrovvari olmasından kaçınmalıdır.
- ⦿ Oyuncular, dekor ve duvar diplerine çok yakın yerleştirilmemelidir. Gölgelerden kaçınmak ve iyi ışıklandırma sağlayabilmek için aralarında yeterince uzaklık bırakılmalıdır.
- ⦿ Ana hareket, dekorun arkasından çok, önlere doğru yer alacak biçimde düzenlenmelidir. Böylece çekimlere derinlik kazandırılmış ve kamera hareketleri için daha geniş bir alan bırakılmış olur.
- ⦿ Dekor ağzı mümkün olduğunca açık bırakılmalıdır. Aynı biçimde, dekoru stüdyonun bir köşesine sıkıştırmaktan da kaçınmalıdır.

- ⦿ Kişilerin hareketleri genel olarak kameradan uzaklaşacak biçimde değil kameraya doğru düzenlenmeli ve dolayısıyla eşya, gösterinin trafiği ve benzeri oluşumlar da buna uygun olarak düzenlenmelidir.
- ⦿ Çerçeveleme kuralları akıldan çıkarılmamalıdır. Kişilerin kameraya paralel ve bir sıra biçiminde durmalarına engel olacak bir düzenleme yapılmalıdır. Düz bir çizgiyi çapraz bir çizgiye dönüştürmekle daha iyi bir kompozisyon elde edilir.

Dekorda Program Türünün Önemi

Televizyon yayıncılığında, dekorla programın içeriği arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan birçok olumsuz örnekle karşılaşmak mümkündür. Kimi zaman bir sağlık programı, ortadaki sehpaye yerleştirilen alelade bir saksı çiçeğe; izleyiciyi eğlendirmeyi amaçlayan bir söyleşi programı, fona yerleştirilen bir şehir görüntüsüyle geçiştirilmektedir. Bir klasik Türk müziği konserinde modern çizgilerin kullanılması, eğlence programında kasvetli, izleyiciyi sıkan dekorlar kullanılması vb. örnekler, verilebilir. İzleyici, mekândaki ve mekânın içindeki objelerin kendi aralarındaki uyumsuzluğu, bilinçli olarak algılayamasa bile psikolojik olarak rahatsızlık duyar.

Dekor Yapım Süreci

Modülün buraya kadarki bölümünde verilen bilgilerden sonra, bir dekorun sıfırdan yayın aşamasına kadar nasıl hazırlandığı ile ilgili işlem basamaklarını şöyle sıralayabiliriz:

Tasarım Aşaması

Program yapımcısı projesini tüm detaylarıyla hazırlar.

Programın türüne göre, **en az bir ay** önceden projeyi dekoratöre yazılı metin halinde sunar.

Dekorator, asistanlarıyla beraber verileri, yapımcı tarafından belirlenmiş olan bütçe doğrultusunda dekoru projelendirir.

Yapımcı, yönetmen, ışıkçı, sesçi, aksesuar sorumlusu ve dekorator toplantı yaparak, maket üzerinde son kararı verirler.

Son kararlar doğrultusunda üretim çizimleri bitirilip üretime geçilir.

İmalat Aşaması (Dekorun Yapımı)

Dekorator çalışma ekibini dekorun türü ve kullanılacak malzemeler konusunda bilgilendirir.

Malzemeler alınır ve üretime başlanır.

Kesinlikle verilen zamana sadık kalınarak, disiplinli çalışılır.

Dekorda detaylara titizlikle dikkat edilir.

Üretimi tamamlanan parçalar tartılarak dekorun hangi parçası ve kaç kilo olduklarını belirten kimlik etiketleri üzerlerine yapıştırılır.

Nakliye firması ayarlanır (Dekor eğer kurum dışında yapılmışsa).

Ambalajlanan parçalar araçlara özenle yerleştirilir.

Dekor parçaları stüdyoda üretim sorumlusu tarafından karşılanarak, dekorun kurulmasına başlanır.

Dekorun Kurulması

Stüdyo çalışma planı ile görev dağılımı yapılır ve stüdyo şefi, yayına girene kadar stüdyoda işi takip eder.

Dekorator yönetmenle birlikte dekorun ne zaman kurulacağına karar verirken; teknik yönetmen; ışıkçıları, sesçileri ve kameramanları organize eder.

Dekor parçaları stüdyoya sokulmadan bir gece önce, stüdyo zemini, özel boyama/yıkama makineleriyle, su bazlı boyayla boyanır.

Sonsuzluk perdesi (cyclorama) /siyah perde/ gauze (**üzeri** boyalı pamuklu tül perde) gerilir.

Dekor parçaları, dekor taşıma arabalarıyla, sırasıyla stüdyoya alınır.

Tavanda bulunan taşıyıcı makaralar sayesinde dekorun büyük bir bölümü gerekirse asılabilir.

Dekoratorle daha önceden yapılmış toplantılarda fikir birliğine varmış ve ışık planını hazırlamış olan ışıkçı ekibiyle ışık tasarımına başlar, efektler de aynı ekip tarafından yapılır.

Aksesuar sorumlusu, dekoratörün seçmiş olduğu mobilyalar ve tüm aksesuarları temin eder.

Dekorla hemen hemen aynı zamanda biten ışık tasarımından sonra ses düzeni yapılır.

Dekorun son rötuşları yapılır. Kamera provaları başlar.

Provalar tamamlandı yayına girilir.

Stüdyoda Düzenleme

Stüdyo programlarında bir başka önemli düzenleme, stüdyonun görüntüsünün, dekorun, objelerin ve aksesuarların düzenlenmesidir. Bir televizyon programının konusu ve içeriğiyle, programın çekileceği stüdyonun iç düzeni birbirleriyle doğrudan ilgili ve birbirini tamamlayan iki unsurdur. Televizyon stüdyosundaki set düzeni şu iki koşul dikkate alınarak hazırlanır:

Kamera ve varsa boom mikrofonun hareketine olanak tanınmalı

Konuya ve programın amacına uygun bir dekor düzenlenmeli

SES SİSTEMİ KURULUMU

Ses Sistemi Hazırlığı

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ses sistemi ekipmanının çeşitliliği ve işlevleri gelişmiş; kullanımları da, daha pratik hale gelmiştir. Örneğin artık televizyon çekimlerinde konuşmacı mikrofonu olarak, telsiz yaka mikrofonları daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Boyutları neredeyse gözle fark edilemeyecek ölçülerde imal edilen yaka mikrofonları bu özellikleriyle sağladıkları avantajların yanında; kullanıcıya bir hareket serbestliği kazandırmıştır. Bunun dışında, izleyicilerin kalite anlamında televizyon programlarından beklentilerinin artmasıyla birlikte, kullanılan ekipman da gelişmek durumunda kalmıştır. Örneğin bir canlı müzik performansında sadece bir davul için **7-8 adet** mikrofon kullanmak, standart hale gelmiştir.

Sesin Önemi

Televizyonun görsel-işitsel bir araç olması, görüntü öğesinin yanında sesin de önemini ortaya çıkarır. Televizyon bir görüntü ve ses akımı olarak tanımlanabilir.

Görüntü ve ses unsurunun seyirci üzerindeki etkisi farklıdır. Görüntü **daha çok** bilgi içerirken, ses duygu içermektedir. Görüntü beyne bilgi taşırken, ona yardım eden ses duygu yoluyla görüntünün anlamını, dramatik etkiyi pekiştirir. Haber bültenlerindeki kaza veya savaş haberleri sesli olarak, olay yerindeki acı çeken insanların çığlıkları, ambulans sirenleri, yardım görevlilerinin telaşlı sesleri verildiğinde ilgi çoğalacak, duygular işe karıştığından özdeşlik kurulması kolaylaşacaktır. Bir korku filmi televizyonun sesini kapatılarak izlediğimizde filmin hiçbir etkileyciliğinin kalmadığını görürüz. Aynı filmi bir ev sinema sisteminde izlediğimizde ise film daha farklı bir boyut kazanmış olacaktır. Ses; duygu taşıdığı için, biz ilk etapta görüntünün somut ve tanımlanması kolay özelliği nedeniyle sadece ona odaklandığımızı sanırken, aslında beynimizin görüntüyle sesi birleştirdiğinin farkında bile değilizdir. Hiçbir müzik eğitimi almamış **bir kişi** dahi, bir müzik kaydını dinlerken, onun iyi mi kötü mü olduğunu ayırtabilir. Yanlış bir nota çalındığını bile fark edebilir. Hatta bunu, farkında olmadan yapar. Bunun yanında görüntüde oluşacak küçük bir kusur birçoğumuzun dikkatinden kaçabilir.

Herhangi bir program veya film izlerken görüntüde oluşacak birkaç karelik bir hata, hiç dikkatimizi çekmeyebilirken, sesin 1 saniye kesilmesi, **daha çok** dikkatimizi çekecektir. Bir programın başarıya ulaşabilmesi, ses yönünden kusursuz olmasıyla mümkündür diyebiliriz.

Sesin Kullanım Amaçları

Televizyon programlarında ses üç şekilde kullanılmaktadır: İzleyiciye doğrudan doğruya bilgi aktaran sözler; olayın mekâna ait, o mekândaki nesnelere gelen efekt olarak adlandırılan doğal sesler; olayı yorumlayan duygu ve düşünceleri hedefleyen müzik sesi olarak görüntüyü desteklemektedir.

Sesin televizyona yaptığı katkı, dramatik bir öge olarak kullanım amacına göre şöyle açıklanabilir:

Doğal Ses: Bilgiyi doğrudan doğruya aktaran, yalın ve düz yolla anlatan konuşma sesleri. Diyaloglar, anonslar, sunumlar vs.

Yorumlayıcı Ses: Konuyu dramatik açıdan güçlendirmek için duygu ve düşünce katan sesler. Gerilimli bir müzik, heyecanlı sahnelerde kalp atışını belirten vurgulamalar.

Çevresel Ses: Olayların geçtiği yeri belirleyen mekânda bulunan nesnelere gelen sesler. Sokağın gürültüsü, araç kornaları, motor sesleri, olayın sokakta geçtiğini betimlemektedir.

Simgesel Ses: Olay ya da konuyu mekân, zaman veya nesne açısından açıklayan ses. Gün doğuşunu simgeleyen horoz ötüşü, yağmur yağdığını belirten gök gürültüsü, ölümü simgeleyen silah sesi.

Öykündürücü Ses: Bir konuyu, kişiyi ya da nesneyi taklit eden sesler. Komedi programlarında sanatçının yaptığı komik hareketlere eşlik eden müzik sesi.

Özdeşleştirici Ses: Bir program, konu, kişi veya bir olayla özdeşleşen sesin duyulmasıyla aynı şeyi yeniden hatırlamak. Programların başlangıç ve bitiş müzikleri (jenerik müzikleri), program sırasında kullanılan cıgıllar vs.

Özetleyici Ses: Daha önce duyulan sesleri anımsatmak için kullanılan sesler. Program tanıtımları.

Birleştirici Ses: Program içindeki sahne, olay ya da konular arasında bağlantı kurarak geçişi sağlamak için kullanılan sesler. Program sinyal ve tanıtım müzikleri, geçiş müzikleri.

Mikrofonlar

Mikrofonlarla ilgili bu bölümde vereceğimiz bilgi, ses ve mikrofonlar konusunun işlendiği diğer modüllerden farklı olarak, kullanımına yönelik olacaktır. Bu modülün amacı, bir programın yapım aşaması sürecinde sesle ilgili gerekli olan bilgiyi size vermektir.

Bütün mikrofonlar aynı temel işlevi görse de farklı tipleri ile televizyon ya da film, kayıt ya da yayın gibi yapımlarda ses alımının değişik teknik ve estetik gereksinimlerini karşılamak için özel olarak imal edilir. Örneğin televizyonda mikrofon eğer görüntü içindeyse estetik görünümü olmalıdır, ancak dikkati üzerinde toplamamalıdır. Bir mikrofon dış çekimde kullanılacaksa rüzgâra karşı dayanıklı ve istenmeyen sesleri almama özelliğine sahip olmalıdır. Uzaklık bir etken olduğunda, mikrofon ses kaynağını diğer seslerden izole edebilmeli ve kabul edilebilir bir nitelik sağlamalıdır. Bu ve bunun gibi gereksinimlere göre mikrofon seçimi yapılır. Mikrofon seçiminde öncelikle dört özellik bilinmelidir:

- Yapısı nedir?
- Yönel özelliği nasıldır?
- Sesi nasıldır?
- Görünümü nasıldır?

Yapısal Özellikleri

Ses dalgalarının yol açtığı titreşimleri, elektrik sinyallerine dönüştürmenin birçok yöntemi vardır. Gerçekte bir mikrofonun başlığına monte edilen ve akustik enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren kısım, element olarak adlandırılır. Mikrofonun her çeşidi kullandığı elementin adını alır. Genelde, beş tip elementi içeren mikrofon vardır:

- a) Dinamik
- b) Kondansör
- c) Şerit (Ribbon)
- ç) Karbon
- d) Kristal ya da seramik

Televizyon programcılığında en çok kullanılan mikrofonlar şunlardır:

- ⦿ Yaka Mikrofonları
- ⦿ Shotgun Mikrofonlar
- ⦿ PZM (Pressure Zone Microphones) Mikrofon
- ⦿ El Mikrofonları
- ⦿ Stüdyo Tipi Kondansör Mikrofonlar

Program Türlerine Göre Ses Alımı

Stüdyo içi ve dışındaki ortam önemsiz olan yapımlar,

Statik (çok az ya da hiç hareket gerektirmeyen)

Dinamik (geniş hareket gerektiren) olmak üzere iki grupta toplanabilir. Bu sınıflama rehber alındığında mikrofonlar da sabit ya da hareketli olarak tanımlanabilir.

IŞIK SİSTEMİ KURULUMU

Aydınlatma Sistemini Tanıma

Televizyon Kamerası İçin Aydınlatmanın Önemi

Aydınlatma; görme, gözlem ve kişisel tercihi içeren bir konudur. Aydınlatma kesinlikle sürekli olarak kuralların yıkıldığı veya köklü bir değişime uğradığı yaratıcı, yenilikler getirebileceğiniz bir alandır. Denemeler yapmak ve gözlem yapmayı bir tutku haline getirmek gereklidir.

Aydınlatmayla İlgili Bazı Terimler

Foton

Doğal ışık kaynağı, güneştir. Güneşi değil de doğal olmayan ışık kaynaklarını kullanmak istediğimizde, bu kaynakların elektrik enerjisinden ışık enerjisine dönüşüm yapan elemanlar olduğunu bilmeliyiz. Ölçülebilen en küçük ışık değerine fizikte foton ya da foton taneciği denir. Biz de foton kelimesiyle ışık yoğunluğunu veya azlığını ifade edeceğiz. Bir ışık kaynağı, aydınlatılmak istenen bir cismin üzerine yönlendirildiğinde, ışık kaynağından çıkan fotonlar cisme çarparak cismin özelliklerini (rengini, şeklini vb.) alıp gözümüze ya da objektife taşır.

Lümen

Televizyon tekniğinde, bir aydınlatma kaynağının birim zamanda ürettiği ışık miktarıdır. Bir ışık kaynağı teknik değerlendirmesinde daima lümen olarak ifade edilir. Kesinlikle lüx değeriyle ifade edilmez.

Lüx

Aydınlatma şiddeti birimidir. Televizyon tekniğinde ise ışık miktarı birimidir. Bir birim yüzeyde algılanan ışık miktarıdır.

Kelvin

Renk sıcaklığıdır. Aydınlatma kaynağından çıkan fotonlar bir renk bilgisi de taşır. Taşınan bu renk bilgisi ışık kaynağının cinsine göre değişim gösterir. İşte bu renk faktörüne Kelvin diyoruz. Göz, hangi ışık kaynağı olursa olsun asla renk faktörünü algılamaz çünkü beyin onu ortalama değerlere dönüştürür. Ancak iki ayrı ışık kaynağının aydınlatması aynı anda bir gözle algılandığında fark o zaman algılanır. Filtreler konusu anlatılırken fark konusu detaylarıyla açıklanacaktır.

Aydınlatmanın amaçlarını üç temel noktada toplayabiliriz:

- ⦿ Teknik Amaçla Yapılan Aydınlatma
- ⦿ Estetik Amaçla Yapılan Aydınlatma

Aydınlatma Türleri

Genel Aydınlatma

Genellikle yumuşak ışık kaynakları kullanılarak yapılan bir aydınlatma türüdür. Lüxmetre veya pozometre ile ölçüm yapıldığında, her bir noktanın eşit aydınlandığı görülür. Yani homojen bir aydınlatma sağlanır. Bu tür aydınlatmanın karakteristik bir yönü yoktur.

Lokal Aydınlatma

Adından da anlaşılacağı gibi ışık kaynağından çıkan fotonların bloke edilmesiyle yapılan bir aydınlatma türüdür. Bu işlem, spotların kepenkleri kullanılarak yapılır. Burada amaç obje veya objelerin tek tek aydınlatılması, fon veya aksesuarlara ışık sızmasını önlemektir. Eğer fon veya aksesuarların da aydınlatılması gerekiyorsa, bunlara da aynı şekilde lokal ışık yapılması gerekir.

Drama Aydınlatması

Bu tür aydınlatmaya aynı zamanda natüralizm de denir. Ekranda, görüntüde olan mekânlar için alabildiğince gerçekmiş hissini verebilecek şekilde yapılan aydınlatmadır. Örneğin bir pencere dekorundan gelen güneş ışığı gibi.

Show Aydınlatması

Adından da anlaşılacağı gibi gösteri çekimlerinde yapılan ışıktır. Robot, takip spotları, renkli par'lar, suni sis vb. araç ve gereçler kullanılarak hareketli bir görsellik sağlanmış olur. Eğlence ve müzik programları için uygun bir aydınlatma türüdür.

Fantazi Işık

Yukarıda saydığımız dört gruptan birine dâhil edilemeyecek ancak zaman zaman tüm bunların özelliklerinden de parçalar taşıyan bir aydınlatma türüdür. Bu gruba örnek olarak video kliplerde kullanılan aydınlatmayı gösterebiliriz. Ayrıca kontur veya geri ışık kullanarak yapılan drama aydınlatmaları da bu gruba dâhil edilmelidir.

Aydınlatma Araçları

Projektör (Spot)

Doğal ışık kaynaklarının (güneş) olmadığı veya yetersiz olduğu durumlarda suni ışık kaynakları olan spotları kullanarak çekim yaparız. Aydınlatmanın temel kaynağı suni kaynaklar olan spotlardır. Bu bakımdan spotların yapılarını, güçlerini ve menzillerini iyi bilmek gerekir. Bu konunun detayları iyi bir ışık tasarımcısını ilgilendirdiğinden detaylara girmiyoruz.

Işık Kaynakları-Ampul Türleri

Lambalar çok geniş bir konudur. Bu nedenle ayrıntılarına girmeden aydınlatma tekniğinde kullanılan üç temel ampul yapısından söz edebiliriz.

Işık Kontrol Masaları

Işık dimmerleriyle birlikte kullanılan elemanlardır. Kanal sayılarının çokluğuna göre masa seçimi yapılır. Örneğin çok fazla spot bulunan bir stüdyoda, tek tek kayıt imkânı sağlarken, gruplamalar da yapılabilmektedir. Bazı stüdyolarda **daha az** spot sayısı olduğundan kanal sayısı düşük olan küçük masalar tercih edilir. Masanın fonksiyonu dimmerleri uzaktan kontrol etmektir.

Dimmerler

Elektronik reosta olarak da tanımlanır. Fizikte reosta, ayarlanabilir direnç anlamına gelmektedir. Dimmerler sayesinde tek tek veya gruplamalar şeklinde spot ampulünün üzerine giden gerilim kontrol edilebilmektedir. Bu sayede ışığın şiddeti istediğiniz ölçüde sabit tutulabilmektedir. Bir başka deyişle ışığın volümünün masa üzerinden ayarlanabilmesine olanak sağlayan elemanlara dimmer diyoruz. Bu arada dimmer ile bir spota volüm verildiği zaman ampulün renk sıcaklığında düşüş meydana gelir. Örneğin 3200 kelvin olan bir halojen lamba, dimmer kontrolüne sokulduğunda, "full" olarak yanarken, 3200 kelvin; seviye verildiğinde ise verilen seviyeye göre değişen (3200 kelvinin altında) bir değer verdiğini görürüz.

Pantograf

Işık kaynaklarının sağa sola kaydırılmasını, yukarı aşağı inmesini sağlayan kontrol devreleridir. Bunu sağlayan donanıma pantograf adı verilir. Bu devrelerin motorize olmayanları yani, manuel olanları da vardır. Stüdyolar standart yapıda olmadıkları için zaman zaman farklı yüksekliklerde olabilir. Bu nedenle kullanılacak olan pantograflar bu yüksekliğe göre tayin edilir. Pantograflar da standart değildir.

Pantografların açılıp kapanma sertlikleri çelik yaylar aracılığıyla ayarlanabilir. Bu ayarlar pantografin ucuna asılacak ya da bağlanacak olan spotun ağırlığına göre ayarlanır.

Yansıtıcılar (Reflektör)

Geçirgenlikleri yoktur ama yansıtma özellikleri vardır. Konunun gölgeli kısımlarını aydınlatmada kullanılan başlıca araçlar yansıtıcılardır. Güneş ışığı yansıtıcılardan yansıyarak konuyu aydınlatır. Yansıtıcılar konuya yaklaştıkça kuvvetli, uzaklaştıkça zayıf ışık verir.

Aydınlatma Uygulamaları

Işıkların Yerleştirilmesinde Nelere Dikkat Edilmeli

Lambaların ayarlanmasında en klasik yöntem **her defasında** önce bir lambayı yakmak, sonra onu söndürüp bir diğerine geçmektir. Ancak bu yöntem çok fazla lambanın aydınlattığı setlerde, aydınlanmayan alanların fark edilmesini zorlaştırır. Aydınlatmanın başarılı olabilmesi için kullanılan her lambanın etkisinin önceden bilinmesi işimizi kolaylaştırarak bize yardımcı olacaktır.

Lambaları kurmada en iyi yaklaşım, bir lambayı yerleştirdikten sonra bir sonrakini eklemek ve yavaş yavaş genel etkiyi oluşturmaktır. Bazen bütün ışıkların yakılmış olduğu bir şekilde çalışmak zorunda kalabilirsiniz. Bu durumda kalırsanız hangi ışığın hangi alanda etkili olduğunu anlayabilmek için, ışığın önünden elinizi geçirin veya ışığı açıp kapatın. Eğer lambalar rastgele yerlere yönlendirilmişlerse gözü rahatsız edici durumlar oluşabilir.

Lambalar yerleştirilirken istenmeyen gölgelere neden olan ve üst üste binen anahtar ışıklara dikkat etmek gerekir. Lambaları kurmak deneyim ve bilgi işidir.

Görmek istediğimiz yeri aydınlatırken, aydınlatmanın atmosferi oluşturma ve ışığı oluşturan aydınlatma unsurlarıyla; pencereler, mekânın kendi aydınlatma kaynakları vb. kaynaklarla ilişkisinin kurulması gerekir.

Stüdyo ortamında, dış çekimlerde veya televizyon çalışmalarında monitör kullanarak yapılan ışık düzenlemesinin izlenmesi çok yararlı olacaktır. Bu sayede parlaklık, kontrast ve renk değerlerini ayarlayabiliriz.

Lambaları yerleştirirken aydınlatılacak olan konunun önceden incelenmesi ve daha sonrasında ışıkların yerleştirilmesi faydalı olacaktır. İlk işimiz lambaları yerleştirmeden önce konuyu incelemektir. Bu konuyla ilgili ortaya çıkarmak istediğimiz, vurgulamak istediğimiz yönler nelerdir? Bunları düşününüz. Konuyla ilgili problemler ortaya çıkabilir. Koyu göz çukurları olan kişiler veya büyük şapka kullanan kişiler aşağıdan anahtar ışık kullanmayı gerektirebilir.

Film ve TV çekimlerinde netlik her zaman istenmeyebilir. Bazen dikkati bir konuya çekmek için görüntüdeki bazı yerlerin flu (bulanık) görünmesini isteyebiliriz. Burada net alan derinliğinin ne kadar olması gerektiği önemlidir.

Konunun çekim açıları da önemlidir. Tek bir açıdan ya da farklı açılardan çekilen görüntülerde ve açı değişimlerinde kamera ve boom gölgelerine dikkat etmek gerekir. Dekor gölgeleri de dikkat edilecek en önemli unsurdur. Şimdi gelin tüm bu genel bilgilerden sonra ışıkların yerleştirilmesi konusunu inceleyelim.

Aydınlatmada Genel Kurallar

Dekor içinde zaman zaman gözü rahatsız edici parlak noktalar olabilir. Gümüş sigara tablaları, şamdanlar, cam, kitaplık gibi bazı eşyalardaki parlamalar objektife ulaşabilir. Bunlar, bir sabun ya da cam macunu ile dokunarak ortadan kaldırılabilir.

Bakaçtan görünen küçük görüntü içinde parlamalar gözden kaçır. Kameraman kuşkulandığı zaman objektifin önüne geçip parlama olup olmadığını denetlemelidir. Çok küçük parlamalar görüntüye canlılık katacağından faydalıdır. Örneğin oyuncunun göz bebeğindeki parlama özellikle gereklidir. Bunu elde etmek için kamerada küçük bir göz ışığı kullanılabilir.

Kamera açısından pencere de görünüyorsa ve pencere dışında parlak gün ışığı varsa, içerdeki aydınlatma dışarıdaki ışık değerine uydurulmaya çalışılmamalıdır.

Pencereye konacak siyah tülle dışarıdaki parlaklık azaltılabilir. Tüller yolu ile dışarıdaki parlak güneş ışığı, içerdeki ışık değerine uydurulmalıdır.

Işığın aydınlatma gücü, uzaklıkla ters orantılıdır. Işık kaynağına yakın ölçümler yapıldığında lüks değeri yüksek, kaynaktan uzaklaşıldığında daha da düşük lüks değerleri elde edilir.

Gerektiğinde elbise üzerindeki deseni ortaya çıkarmak için özel, küçük ışıklar kullanılır. Bunlara elbise ışığı denir.

Sinemadaki aydınlatmayı fotoğraf aydınlatmasından ayıran en önemli özellik, konunun çok zaman hareketli olmasıdır. Bir yerden bir yere yürüyen oyuncu tek lamba ile aydınlatılamaz. Birçok lamba kullanmak gerekebilir. Lambaların ışıkları kenarlarda zayıflar. Buna dikkat edilmeli ve her ışığın kapladığı alan üst üste bindirilmelidir. Görüntü yönetmeni oyuncunun yürüyeceği yerde elinde ışıkölçerle gezerek ışık gücünün her yerde eşit olmasını sağlamalıdır.

Konuyu aynı uzaklıkta izlemek için yapılan kaydırma çekimlerinde, kamera üzerine konan küçük bir lamba, destekleyici ışık görevini yapabilir.

Arka ya da çevre ışığı romantiktir. Büyük alanlar halindeki yarı karanlıklar yalnızlık duygusu yaratır.

Kameranın hemen yanından gelen ön ışık düzdür, bütün gölgeleri ortadan kaldırır. Ön ışığın kullanıldığı yerler de vardır. Yüzünün kırışıklıklarını göstermek istemediğimiz bir bayan oyuncuda ışık, kameranın hemen yanından gelmelidir. Buna karşılık yüzdeki kırışıklıkların önem kazandığı karakter ışığında ana ışık, yanlarda bulunur.

Karşılıklı konuşan iki oyuncu iki ana ışıkla aydınlatılabilir. Birisinin ana ışığı ötekinin yan ışığı olabilir. Önemli olan gölgelerin çift olmamasıdır.

Diyafram değeri, çekimden çekime çok farklı olmamalıdır. Örneğin bir çekim f: 2, öteki f: 8, üçüncüsü f: 16 olursa görüntüler arasında kalite birliği sağlanamaz. Genel olarak, stüdyo çekimlerinde kullanılan diyafram değeri f:4 ile f: 5,6 arasındadır.

Stüdyoda çekilen yağmur sahnelerinde oyuncuların yakın çekimleri için ana ışık olarak, toparlayıcı lamba yerine dağıtıcı lamba kullanılmalıdır.

İnsan yüzlerinin çoğu simetrik değildir. Yüzün bir yanı ötekinden daha geniş olabilir. Böyle bir durumda aydınlatma ile yüzün bir kusuru azaltılabilir. Yüzün geniş yanı öteki yanından **daha az** aydınlatılır ve bir kısmı gölgelenir.

Kulakları büyük olan birinin aydınlatılmasında yapılacak iş kulakları gölge içine almaktır. Kel birisinin alınından yukarısı gölgede bırakılmalıdır. Bu çeşit özelliği belirli olan kimselere uygulanacak yanlış bir aydınlatma, kusurlarının büyümesine yol açar.

İnsan yüzünde olduğu gibi bütün cisimlerde aydınlık alanlar, aynı büyüklükteki karanlık alanlardan daha geniş görünür. Gözün bu aldanmasından yararlanılarak aydınlatma yolu ile çeşitli düzeltmeler yapılabilir.